

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора

Шандрука Сергія Костянтиновича

на дисертаційну роботу **Галати Оксани Станіславівни**

«Завзятість у структурі психічної регуляції навчальних дій у школярів та студентів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми. Дефіцит завзятості, недостатність свідомої самоорганізації та саморегуляції діяльності, індивідуальної автономії людини є одними з актуальних проблем, які постають перед психологами у ході індивідуальних і групових консультацій. Усі види продуктивної діяльності людини вимагають завзятості, причому навчальна діяльність школярів та навчально-професійна діяльність студентів не є винятком. Здатність бути завзятим у навчанні, можливість виявляти твердість характеру (grit), можуть стати одними із найважливіших соціально значущих якостей особистості, необхідними для досягнення успіху практично в усіх видах діяльності. Себто, численні високі академічні досягнення у школярів і студентів обґрунтовуються не стільки за рахунок високого IQ, скільки через фактори некогнітивної природи – завзятості та інших мотиваційно-вольових якостей особистості.

Проблема, яка розглядається в дисертаційному дослідженні, є актуальною і важливою як у теоретичному значенні для сучасної психологічної науки, так і для практичних психологів та якісної професійної підготовки фахівців за спеціальністю 053 Психологія, оскільки причини високих досягнень у навчальній, професійній та інших видах діяльності у засвоєнні культурно-історичного досвіду людьми, що володіють звичайним, нічим не видатним інтелектом, завжди були об'єктом наукового та суспільного інтересу. Отже, дисертація О.С. Галати безсумнівно є актуальною не тільки в соціальному, але й у науковому та практичному планах. Студенти

та школярі з переважним середнім інтелектом задля досягнення високих навчальних успіхів мають можливість скористатися таким психологічним ресурсом як «завзята навчальна дія». Дисертантка глибоко розкрила сутність завзятості як вольової якості, котра зумовлює регуляцію навчальних дій школярів і студентів. Виокремлено структуру завзятості і побудовано модель її когнітивних, особистісних, емоційно-вольових, мотиваційних та діяльнісних предикторів. Ця модель заснована на конкретних психологічних поняттях і точних вимірах із застосуванням надійних і валідних методик. Практичне значення дослідження О.С. Галати полягає у визначенні основних напрямків роботи з формування у школярів і студентів навчальної завзятості задля психологічного супроводу в закладах освіти.

Новизна підходу дисертантки до проблеми полягає в тому, що вперше:

1) систематизовано уявлення про сутність завзятості як вольової якості особистості та системного регулятора навчальних дій; до того ж досить глибокий і послідовний теоретичний аналіз проблеми сутності завзятості підтверджений цінними емпіричними даними психолінгвістичного дослідження на великій вибірці досліджуваних;

2) сформульовано та визначено таке поняття як «завзята навчальна дія»; виділено компоненти психічної регуляції завзятої навчальної дії;

3) розроблено і стандартизовано новий діагностичний інструмент – опитувальник навчальної завзятості, який є вагомим для вивчення основних компонентів завзятої навчальної дії школярів і студентів;

4) виявлено когнітивні, особистісні, мотиваційні, емоційно-вольові та діяльні предиктори завзятості студентів у навчальній діяльності, а також визначено специфіку їх вияву в успішних і неуспішних студентів;

5) розроблено та апробовано в умовах соціально-психологічного тренінгу корекційно-розвивальну програму, яка спрямована на стимулювання завзятості у навчальній діяльності студентів.

Дисертація має традиційну структуру, складається з вступу, трьох розділів, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та додатків.

Матеріал викладено літературною науковою мовою, досить логічно і послідовно. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій високий та цілком відповідає рівню, визначеному для наукових досліджень. Проаналізовано достатню кількість нових і класичних наукових робіт з проблеми, у тому числі англійською мовою. Використано сучасні методи і методики дослідження. Отримані авторкою емпіричні дані якісно та кількісно проаналізовані, вдало зіставлені з результатами інших дослідників даної проблеми. Все це уможливило сформулювати якісні висновки, які відповідають завданням дослідження.

Об'єктивність і надійність результатів дослідження забезпечені адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу, досить солідною базою першоджерел, яка налічує 330 позицій, комплексним застосуванням емпіричних та теоретичних, кількісних і якісних методів. Отримані результати активно використовуються на практиці – у професійній діяльності практичних психологів і психологічних служб закладів освіти. Дисертантка надала 2 акти про впровадження своїх наукових розробок.

У *першому розділі* дисертації «Проблема завзятої дії у структурі навчальної діяльності школярів та студентів у психолого-педагогічній науці» О.С. Галата виконала професійний огляд першоджерел із проблеми волі, регуляції вольових дій та вольового контролю діяльності. Визначено чотири основних способи розуміння завзятості, що склалися у сучасній психології (як структурний компонент контролю за дією, як механізм продовження дії всупереч дискомфорту, як риса характеру, як мотиваційна характеристика суб'єкта). На підґрунті аналізу сучасних наукових розробок дисертантка надала авторське визначення завзятої навчальної дії як психологічного механізму його регулювання. Завзятість мобілізує ресурси (інтелектуальні, емоційно-вольові, мотиваційні, особистісні і діяльні), що виявляється у: 1) підтримці розпочатої навчальної дії, 2) прояві сили волі, 3) збереженні вольового контролю при виникненні зовнішніх і внутрішніх перешкод.

У *другому розділі* «Детермінанти, закономірності та структура прояву завзятої навчальної дії у школярів та студентів» змістовно описані теоретичні та емпіричні методи дослідження, а також методи математико-статистичної обробки отриманих даних. Дана вичерпна характеристика вибірки досліджуваних, стратегії і тактики дослідження й одночасно виділено основні незалежні і залежні змінні. Надано результати вільного асоціативного експерименту та охарактеризовано психолінгвістичне значення поняття завзятості. Презентовано результати стандартизації авторського опитувальника навчальної завзятості. Виділено такі шкали навчальної завзятості як: 1) цілеспрямованість, 2) зусилля, 3) самоконтроль і 4) здатність доводити розпочату справу до кінця. За допомогою надійних і валідних методик із залученням репрезентативної вибірки досліджуваних виявлено особистісні (життєстійкість, фактори Великої П'ятірки), когнітивні (чутливість до зворотного зв'язку), емоційно-вольові (відчуження і вигорання від навчання, актуальний рівень загальної завзятості – grit), мотиваційні (академічна саморегуляція, академічна прокрастинація) і діяльнісні (копінг-стратегії, самоорганізація діяльності) предиктори навчальної завзятості. Важливим є те, що дисертантка розглянула роль цих предикторів не тільки на всій вибірці в цілому, але і окремо для успішних і неуспішних студентів. Побудовано регресійні моделі, які уможливили виявити найвпливовіші предиктори і прогнозувати здатність до завзятої дії у навчальній діяльності. Авторка узагальнює отримані результати, зіставляє їх із результатами, які отримували інші дослідники з даної проблеми.

У *третьому розділі* дисертації «Можливості розвитку завзятості у навчальних діях у студентів в умовах формульного експерименту» О.С. Галата розглядає можливості підвищення рівня завзятості студентів у навчально-професійній діяльності. Представлена оригінальна авторська програма соціально-психологічного тренінгу зі студентами, в котрих спостерігається дефіцит завзятості у навчальних діях. Мета, завдання, специфіка організації і проведення тренінгу описані цілком професійно. Ефективність тренінгу

доведена у формувальному експерименті. Дисертанткою також здійснено аналіз ефективності корекційно-розвивальної програми на основі порівняння результатів розвитку складових завзятості та ефективності навчальної діяльності у контрольній та експериментальних групах до та після проведення експерименту. Спираючись на отримані результати, авторкою доведено, що розроблена нею корекційна програма сприяє розвитку тих вольових якостей особистості, які позитивно впливають на рівень навчальної завзятості.

Висновки дисертаційного дослідження ґрунтовні і логічні; їх зміст повною мірою відповідають меті та завданням дослідження, його основним теоретичним і емпіричним результатам та узгоджені із подальшою перспективою розроблення проблеми.

Результати дисертаційного дослідження відображені у 14 публікаціях (13 одноосібних і 1 у співавторстві), із них: 3 статті опубліковано у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, які входять до наукометричних баз та 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію. Основні теоретичні положення та отримані в ході дослідження результати пройшли апробацію на 8 міжнародних та 5 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертаційну роботу виконано на досить високому професійному рівні, вона є результатом значної науково-пошукової роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України. Наведене вище дає підстави для загальної позитивної оцінки дисертації Галати Оксани Станіславівни.

Разом з тим, є деякі зауваження і побажання авторці, що стосуються змісту та оформлення дисертації:

1. У дисертаційній роботі побудовано регресійні моделі (с. 159, 163, 167), які надають можливість в умовах психологічного супроводу прогнозувати рівень навчальної завзятості у студентів з різним рівнем академічної успішності, не врховуючи те, що в темі роботи заявлені як

студенти, так і школярі, дисертантка дещо більше уваги приділяє саме студентам.

2. Дисертанткою проведений змістовний кореляційний аналіз різноманітних предикторів завзятої навчальної дії, але незрозумілою є позиція виокремлення академічної прокрастинації студентів у групі мотиваційних предикторів завзятої навчальної дії. Однак, на нашу думку, прокрастинація не обмежується лише недоліками мотиваційного процесу, оскільки вона може характеризувати неякісну структуру діяльності загалом, і подекуди певні особистісні проблеми.

3. Задля формування розвитку завзятості у навчальній діяльності школярів та студентів авторкою теоретично обґрунтовано, розроблено та апробовано корекційно-розвивальну програму. На нашу думку, доцільно було б у ході перевірки ефективності даної програми, з часовим інтервалом у три місяці, провести контроль за декількома методиками, оскільки для цього був використаний лише опитувальник навчальної завзятості.

4. При визначенні мети корекційно-розвивальної програми використовується поняття «оптимальна завзятість» студентів. Авторка характеризує високий рівень завзятості та оптимальний рівень навчальної завзятості, водночас, на нашу думку, поза увагою залишилася характеристика відмінних рис неоптимальної завзятості у навчальних діях.

5. У тексті дисертації використовуються поняття «завзятість у навчально-професійній діяльності» та «завзятість у навчальних діях». Дискусійним залишається питання про синонімічність та співвідношення цих понять.

Проте, вказані нами зауваження і побажання не знижують наукової цінності отриманих О.С. Галатою результатів і не впливають на загальну високу та позитивну оцінку її дисертації. Вони обумовлені головним чином складністю досліджуваної проблеми.

Кваліфікаційна наукова праця (дисертація) «Завзятість у структурі психічної регуляції навчальних дій у школярів та студентів», подана на

здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія, виконана на високому науковому рівні, який повністю відповідає існуючим вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка, Галата Оксана Станіславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
та соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету

Сергій ШАНДРУК

Підпис	<i>Сергія Шандрука</i>
Завірюю: Зав. загальним відділом	<i>Тарасова Г. О.</i>